

Pienvesien suojele- ja kunnostusstrategia

Liisa Hämäläinen, SYKE
Metsätalouden vesiensuojelupäivät
Koli, 22.09.2015

Esityksen sisältö

- Taustaa
- Strategian päämäärät ja toimenpiteet
- Toteuttaminen

Luonnontilaiset pienvedet erittäin uhanalaisia

- Pienvesien tilan heikentyminen todettu useissa työryhmissä/mietinnöissä, taustana luonnonsuojelullisesti ja kalataloudellisesti arvokkaiden pienvesien inventointi (1989-1994)
- Syinä mm. maa- ja metsätalouden kuivatustoimenpiteet, rakentaminen
- Suomen luontotyyppien uhanalaisuuden arviointi (2008):
 - Sisävesistä uhanalaisimpia purot, joet ja lähteiköt, uhanalaistuneet erityisesti Etelä-Suomessa
 - *pienvesien suojelua tehostetaan*
 - *ennallistamista ja ennallistamisen vaikutusten seuranta lisätään*

Tarve yhteisille toimintalinjauksille

- Pienvesiä inventoitu, tutkittu ja kunnostettu eri puolilla Suomea eri tahojen toimesta
- Kattavaa valtakunnallista tietoa tehdyistä inventointi-, kunnostamis- ja ennallistamistoimista ei ole kerätty
- Pienvesien arvostus noussut (mm.maksuhalukkuustutkimukset) ja kunnostuksia toteutettu esim. kaupungeissa aiempaa enemmän
- Tarve kokonaiskuvulle sekä yhteisille toimintalinjauksille ja ohjeille

Pienvesille oma strategia

- Pienvesien ennallistamisohjelman laatiminen vesienhoitosuunnitelmien yhtenä kehittävänä ohjauskeinona
- Pienvedet rajattiin vesien kunnostusstrategian (2013) ulkopuolelle
 - oma kokonaisuutensa
- Pienvesien ennallistamisen edistäminen Kataisen hallitusohjelmassa
- YM asetti 15.3.2013 työryhmän, jonka tehtävänä oli *kehittää toimia, joilla voidaan edistää luonnontilaisten tai luonnontilaisen kaltaisten pienvesien suojelua ja ihmistoiminnan seurauksena muuttuneiden pienvesien ennallistamista ja kunnostamista*
- Työryhmä päätti laatia pienvesien suojelu- ja kunnostusstrategian

Työryhmän kokoonpano

Puheenjohtaja Hannele Nyroos, YM

Sihteeri Liisa Hämäläinen, SYKE

Jäsenet:

Marja Hilska-Aaltonen, MMM

Jouni Tammi, MMM

Timo Yrjänä (Arto Lehto), Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus

Heli Vahtera, Vantaanjoen ja Helsingin seudun vesiensuojeluyhdistys ry.

Markku Marttinen, Uudenmaan ELY-keskus

Jari Ilmonen, Metsähallitus

Samuli Joensuu, Tapio Oy

Matti Seppälä, Suomen metsäkeskus

Päivi Islander, Helsingin kaupunki

Teemu Tuovinen, Pohjanmaan luonnonsuojelupiiri

Jani Heino, Suomen ympäristökeskus

Pysyvät asiantuntijat:

Matti Osara, YM

Antti Mäntykoski, Uudenmaan ELY-keskus

Tommi Muilu, Hämeen ELY-keskus

Pienvesityöryhmän toiminta

- Työryhmä kokoontui 17 kertaa
- Sidosryhmiä osallistettiin työhön työpajoissa
 - Työn keskeisten päämäärien valinta
 - Sisällön läpikäynti työn puolivälissä
- Strategian laadinta sovitetttiin yhteen vesien kunnostusstrategian, kalatiestrategian ja tulvariskien hallinnan kanssa
- Luonnos oli lausuntokierroksella 11.11.2014 - 18.12.2014
 - Lausuntoja 43, joiden perusteella luonnosta tarkistettiin
- Maatalous- ja ympäristöministeri Kimmo Tiilikainen hyväksyi strategian 31.8.2015

Strategian sisältö

- Pyritty selkeyteen ja toteutettavuuteen
- Tunnistettu kuusi eri päämäärää ja niiden alatavoitteet
 - Tiedon saatavuuden parantaminen
 - Lainsäädännön kehittäminen
 - Vapaaehtoistoiminnan aktivointi
 - Pienvesien tilan parantamisen kytkeminen osaksi maankäyttöä
 - Pienvesien sisällyttäminen vesienhoidon suunnitteluun
 - Toimenpiteiden rahoituksen monipuolistaminen
- Jokaisen tavoitteen saavuttamiseksi määritelty:
 - Toimenpiteet (yht. 39)
 - Toteuttajataho
 - Muut toteutukseen osallistujat
 - Rahoitus ja resurssointi
 - Aikataulu

Mikä on pienvesi?

- Strategiassa käsiteltäviä pienvesiä ovat purot, norot, lammet, lähteiköt , fladat ja kluuvit
- *Purolla* tarkoitetaan jokea pienempää virtaavan veden vesistöä, jonka valuma-alue on alle 100 neliökilometriä.
- *Norolla* tarkoitetaan puroa pienempää, valuma-alueeltaan alle 10 neliökilometrin vesiuomaa
- *Lampi* on järveä pienempi makean veden allas. Strategiassa käsitellään lampia, jotka ovat kooltaan alle 10 hehtaaria
- *Fladoilla ja kluuveilla* tarkoitetaan maankohoamisen seurauksena merestä kohoavia, vielä murtovesivaikutteisia lampia.
- Selvärajaisten *lähteiden* lisäksi strategiassa käsitellään myös *lähteikköjä*, jotka sisältävät avoimien lähdeallikoiden ja purkauspaikkojen lisäksi lähdevaikutteisia puroja sekä tihkupintoja.

Päämäärä 1: Pienvesien tilaa koskeva tietoperusta paranee

Suomen pienvesien tila tunnetaan

- Kehitetään paikkatietopohjainen pienvesien kartoitusmenetelmä ja käytetään sitä valtakunnallisessa inventoinnissa
- Hyödynnetään kansalaishavaintoja

Kunnostusmenetelmistä ja niiden vaikuttavuudesta on tietoa

- Tutkitaan menetelmien vaikutuksia ja eri kohteisiin parhaiten soveltuvia kunnostustapoja
- Laaditaan toimintamalli ja koulutusmateriaalia seurantojen toteuttamiseen

Tieto on koottu yhteen ja tallennettu avoimeen tietojärjestelmään

- Kehitetään sovellus, joka kerää tietoa eri järjestelmistä
- Laajennetaan Vesistötyöt (VESTY) –tietojärjestelmää valtiohallinnon ulkopuolisten tahojen käyttöön

Päämäärä 2: Pienvesiin liittyvää lainsäädäntöä ja sen soveltamista ja valvontaa kehitetään

Lainsäädäntö turvaa pienvesien suojelutason ja tukee niiden kunnostamista

- Pyritään kehittämään vesilainsäädäntöä niin, että vanhoja vesitalouslupia ja niissä määrättyjä velvoitteita voidaan tarvittaessa muuttaa tai tarkistaa pienvesien suojele- ja kunnostustavoitteiden saavuttamiseksi
 - > Vaelluskalakantojen elvyttämiseksi tärkeää turvata kalojen nousumahdollisuus pieniin virtavesiin (kalatalousvelvoite voimalaitoksille, ympäristövirtaaman turvaaminen)
- Selvitetään mahdollisuuksia pienvesien monimuotoisuutta turvaavien vastiketoimenpiteiden käyttöön ottamiseksi (ns. ekologinen kompensatio)

Lainsäädännön toimeenpano ja valvonta on tehokasta

- Laaditaan opas pienvesiin liittyvästä lainsäädännöstä ja menettelyistä
 - Puroissa olevat laittomat patorakenteet poistetaan
- Kalastuksen säätelyä ja valvontaa tehostetaan joki- ja purosuilla sekä lohikalojen kutu- ja poikastuotantoalueilla

Päämäärä 3: Pienvesien vapaaehtoinen kunnostaminen lisääntyy (1/2)

Vapaaehtoisen kunnostuksen tuki on organisoitu ja kaikkien saatavilla

- Vesistökuunnostusverkoston roolia valtakunnallisena toimijana kehitetään
- Huolehditaan hallinnon asiantuntijavalmiuksista

Vesistökuunnostusverkosto on kaikille avoin yhteydenpitofoorumi, joka välittää tietoa ja kokemuksia vesistöjen kunnostamisesta. Perustettiin osana vesien kunnostusstrategian toimeenpanoa vuonna 2012.

www.ymparisto.fi/vesistokunnostusverkosto

Päämäärä 3: Pienvesien vapaaehtoinen kunnostaminen lisääntyy (2/2)

Kansalaiset tiedostavat pienvesien arvon ja merkityksen

- Pienvesistä laaditaan sähköiset opetus- ja ympäristökasvatusmateriaalit (jakelu verkoston kautta)
- Neuvonta- ja kansalaisjärjestöjä aktivoidaan välittämään pienvesitietoa (koulutus, materiaali)
- Metsänomistajia kannustetaan käyttämään Metsään.fi – palvelua
 - > Palvelu maksuttomaksi 3/2015
 - > Ajantasainen tieto pienvesistä

Kuva: Kati Häkkinä

Päämäärä 4: Pienvesiä suojellaan ja kunnostetaan osana maankäyttöä (1/4)

Pienvedet ovat arvostettu osa monimuotoista ympäristöä ja yhdyskuntarakennetta

- Peruskuivatushankkeiden yhteydessä kannustetaan toteuttamaan pienvesiä monipuolistavia toimenpiteitä (koulutus, rahoitus)
- Luonnonmukaisen vesirakentamisen keinoja kehitetään metsätalouden ja turvetuotannon vesiensuojelun tarpeisiin (menetelmien testaus, koulutus, ohjeet)

Luonnonmukaisen vesirakentamisen tavoitteena on turvata tai parantaa sekä vesien käyttömahdollisuuksia että ekologista monimuotoisuutta.

Esim. uomien vedenjohtokyvyn parantaminen tulvatasannekaivun avulla, vesiensuojelurakenteet, kasvillisuuden käyttö eroosiosuojauksessa jne.

www.ymparisto.fi -> vesi -> vesien käyttö -> maankuivatus

Päämäärä 4: Pienvesiä suojellaan ja kunnostetaan osana maankäyttöä (2/4)

- Metsätalouden toimijoiden käyttöön tarjotaan tietoa ja työkaluja pienvesien säilyttämiseksi (mm. koulutus, ohjeet, paikkatietopohjaiset suunnittelutyökalut)
- METSO-ohjelman suojelun piiriin otetaan pienvesien lähimetsiä, metsäluhtia ja tulvametsiä

Metsätaloustoimijoiden ja urakoitsijoiden osaamista kehitetään ja pidetään yllä koulutuksella, hyvän metsänhoidon suosituksilla ja niihin liittyvillä ohjeilla. Ohjeiden päivityksissä tulee kiinnittää huomiota etenkin pienvesiä suojaavan puuston säilyttämiseen, kantojen korjuun ympäristövaikutuksiin pienvesien lähivaluma-alueella ja metsäkoneiden kulkulinjojen suunnitteluun siten, etteivät ne vahingoita pienvesiä.

Päämäärä 4: Pienvesiä suojellaan ja kunnostetaan osana maankäyttöä (3/4)

- Kaavoituksen taustamateriaalina käytetään tietoa valuma-alueen pienvesistä ja hulevesirakenteet suunnitellaan siten, että ne lisäävät taajamien ekologista monimuotoisuutta
- Kalastusalueet nostavat kalojen ja rapujen elinympäristökunnostukset pienvesissä nykyistä keskeisemmälle sijalla toiminnassaan
(istutuksista elinympäristökunnostuksiin)

Päämäärä 4: Pienvesiä suojellaan ja kunnostetaan osana maankäyttöä (4/4)

*Suojelu- ja kunnostustoimenpiteet suunnitellaan valuma-
aluelähtöisesti*

- Metsätalouden yhteydessä luotua valuma-aluesuunnittelumallia ja pienvesiä huomioivia suunnittelutyökaluja testataan esimerkkialueella
- Pienvesien suojelu ja kunnostus kytketään tulvariskien hallinnan suunnitteluun

Päämäärä 5: Pienvesiä koskevat toimet ja tavoitteet otetaan huomioon vesienhoidon suunnittelussa

Pienvesiä koskevia ryhmittelymenetelmiä on kehitetty ja otettu käyttöön

- Pienvedet pyritään saamaan vesienhoidon suunnittelun piiriin kehittämällä niiden ryhmittelyä/käsittelyä suurempien vesimuodostumien osina

Pienvesien tilan, tavoitteiden ja toimenpiteiden tarkastelua on tarkennettu

- Sisällytetään vesienhoitosuunnitelmiin ja toimenpideohjelmiin tarkastelu pienvesien tilasta sekä määritetään niitä koskevat tavoitteet ja toimenpiteet

Pienvedet huomioidaan tulvariskien hallinnan ja merenhoidon suunnittelussa

- Tulvariskien hallinnan vaikutuksia pienvesiin on tarkastellaan kattavasti ja toimenpiteet toteutetaan pienvedet huomioon ottaen (mm. luonnonmukaiset menetelmät, valuma-aluesuunnittelu, fladojen ja kluuvien suojele)

Päämäärä 6: Pienvesien kunnostamisen rahoituskäytäntöjä kehitetään (1/2)

Valtion ja EU:n tuki pienvesien kunnostamiselle on turvattu

- Valtio tukee jatkossakin pienvesien kunnostushankkeita (avustukset, asiantuntija-apu)
- Peruskuivatuksen tukemista koskevia säännöksiä kehitetään siten, ettei kuivatustoimenpiteet maatalousalueiden pienvesien tilaa (luonnonmukaiset menetelmät)
- Kemera-tuen käyttö pienvesien suojelua ja kunnostamista edistäviin luonnonhoitohankkeisiin turvataan
- Lisätään EU-rahoituksen käyttöä pienvesien kunnostuksessa edistämällä kilpailukykyisten hakemusten valmistelua

Päämäärä 6: Pienvesien kunnostamisen rahoituskäytäntöjä kehitetään (2/2)

Kunnostusten rahoituspohja on laaja ja monipuolinen

- Rahoituksen hakua selkeytetään ohjeilla ja esimerkeillä
- Kerätään kansainvälisiä esimerkkejä yritysten ja kansalaisten osallistumisesta kunnostusten rahoitukseen ja luodaan vastaavia toimintamalleja Suomeen
- Edistetään työllisyysmäärärahojen käyttöä pienvesien kunnostamiseen
- Pienvesien kunnostaminen ja sen rahoitus kytketään osaksi kuntien viheralueiden hoitoa ja hulevesien käsittelyä
- Kalatalousvelvoitteita ja -maksuja suunnataan kunnostuksiin

Strategian toteuttaminen ja rahoitus

- Toimenpiteiden aikajänne 2015-2025, toteutumisen arvioinnissa tulee varautua selvästi pidempään aikaan
- Toteutuksesta päävastuussa YM ja MMM, ohjaa ELY-keskusten, Metsähallituksen, Suomen Metsäkeskuksen, SYKEN ja LUKEn toimintaa
- Vaikuttaa tulosohjauksen sekä yhteistyö- ja rahoitustoiminnan kautta myös monen muun tahon toiminnan suuntaamiseen,
- Tavoitteena myös valtiohallinnon ulkopuolisten tahojen aktivointi
- Nykyistä rahoitusta pyritään suuntaamaan strategiassa määriteltyihin toimenpiteisiin
- EU- ja hankerahoituksen kohdentaminen, uusien rahoitusmahdollisuuksien etsiminen

Julkaiseminen

- Strategia luettavissa YM:n sivuilla: www.ym.fi -> luonto -> pinta- ja pohjavedet
- Julkaistaan YM:n ja MMM:n yhteistyönä ympäristöministeriön raportteja –sarjassa (arvioitu julkaisuaika alkuvuosi 2016)

Kiitos!

